

Jefferies Makki Márta

A tehetséges gyerekek helyzete oktatási rendszerünkben

A tehetség fogalma

A mindennapi életben és a szakirodalomban a tehetség fogalmának különböző értelmezéseivel találkozhatunk. Van, aki a tehetség szó hallatán a kiemelkedően magas értelmi képességű emberekre, zsenikre gondol, mások tágabban értelmezik a tehetség fogalmát, kiterjesztve mindenkire, aki valamilyen területen ügyesebb az átlagnál.

A tehetség mindenképpen összefügg velünk született adottságokkal, hajlamokkal, és átlagon felüli értelmi képességekkel. A pszichológia a tehetségre mint az egyén fenotipikus tulajdonságára tekint, mely fejleszthető.

Czeizel Endre definíciója szerint: „A tehetség egy lehetőséget, potenciált, ígéretet jelent arra, hogy valamelyik emberi tevékenységi körben olyan kiemelkedő teljesítményt hozzon létre, amely társadalmilag hasznos, és amely megelégedettséggel, sikerélménnyel jár elérője számára.“

Ahhoz, hogy egy gyerekről azt mondhassuk, tehetséges, nem elég tudni, hogy milyenek a képességei. A tehetség összetevői közé tartoznak az egyén motivációi, érdeklődése és kreativitása is.

Oktatási-nevelési rendszerünkben intellektuálisan tehetséges gyermeknek tekinthető az a gyermek, akinek kognitív fejlődése gyorsabb az átlagnál, eléggé kreatív és motivált, s megfelelően stimuláló környezetben kortársaival összehasonlítva kimagasló eredményeket ér el egy vagy több intellektuális tevékenységben. Ez azonban nem jelenti mindig azt, hogy átlag feletti előmenetelű az iskolában.

Általában egy bizonyos korosztály 2-5 %-a tartozik a tehetségesek közé, különlegesen tehetséges viszont csak 1 gyerek az 1000 közül. Ahhoz, hogy a tehetséges gyermekekből valóban kimagasló képességű, tehetséges felnőttek váljanak, különleges figyelmet és törődést kell(ene) szentelni nekik az oktatásban, mivel a tehetség nem

egy olyan dolog, ami egyszer és mindenkorra adott és változatlan.

A tehetséggondozás múltja és jelene

Szlovákiában (az akkori Csehszlovákiában) intézményesen az 1960-as években kezdtek a tehetséges gyerekekkel foglalkozni. Ekkor hoztak létre néhány olyan különleges iskolai osztályt, ahol bizonyos tantárgyakat bővített óraszámban tanítottak.

A 70-es évektől végeztek mélyrehatóbb elméleti kutatásokat a tehetség, kreativitás területén (Luboslava Klindová, Jaroslav Hlavsa, Marta Jurčová, Miron Zelina, Tomáš Kováč és mások), majd a 80-as években a pozsonyi Gyermekpszichológiai és Patopszichológiai Kutatóintézetben (Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie – VÚDPaP) megvalósult projekt keretében folyt a tehetséges gyermekek megfigyelése PhDr. Vladimír Dočkal CSc. vezetésével, PhDr. Jolana Laznibatová CSc. együttműködésével. Az 1993-2007 közti években zajlott a tehetséges tanulók különálló osztályokban való oktatásának kísérleti tesztelése ez utóbbi irányításával. 1998-ban ő alapította meg Pozsonyban az első iskolát és gimnáziumot különlegesen tehetséges gyerekek számára. A Jolana Laznibatová által kidolgozott APROGEN program szerint ma Szlovákia 28 alapiskolájában oktatnak tehetséges gyerekeket a számukra létrehozott osztályokban.

2000-2005 között folyt a tehetséges tanulók integrált oktatásának kísérleti tesztelése V. Dočkal szakmai vezetésével. E kísérleti program alapján került kidolgozásra egy módszertani információs anyag az intellektuálisan tehetséges tanulók oktatásának és nevelésének szervezéséről az alapiskola 1-4. évfolyamaiban (Informačno metodický materiál k organizácii výchovy a vzdelávania integrovaných intelektovo nadaných žiakov v 1.-4. ročníku ZŠ), melyet a törvények

értelmében 2008-ban aktualizáltak, és jelenleg is érvényes.

2005-től a tehetséges gyermekek is a sajátos oktatási-nevelési igényűek csoportjába tartoznak, s mint ilyeneknek, a 245/2008 sz. új iskolaügyi törvény 2.§-a értelmében joguk van az oktatásban képességeik és személyiségük megfelelő fejlesztésére és az ehhez szükséges körülmények (környezet, eszközök, oktatási módszerek, formák, tananyag) kialakítására. Mindehhez módszertani segítséget nyújt a VÚDPaP, s ezen intézmény végzi jelenleg a pedagógusok, gyógypedagógusok, pszichológusok szakmai továbbképzését, amely a tehetséges gyermekek identifikálásához és oktatásához elengedhetetlen. (Megj.: Az intézmény honlapján megtalálhatók a tehetséges tanulók oktatásával kapcsolatos módszertani anyagok és képzési tájékoztatók.)

A tehetséges gyermekek (tanulók) felismerése

A 307/2008 sz. minisztériumi rendelet 2. §-a értelmében a tehetséges gyermekek (tanulók) identifikálását, diagnosztizálását a Pedagógiai-Pszichológiai Tanácsadó és Prevenációs Központok szakemberei – pszichológusai, gyógypedagógusai – végzik. A pszichotesztek eredményein kívül figyelembe veszik a szülőktől származó anamnesztikus adatokat, az óvónők és pedagógusok megfigyeléseit a gyerekekkel kapcsolatban.

Az általános intellektuális tehetség megállapításánál a következő kritériumoknak kell teljesülni:

- Az értelmi képességek szintje (IQ) 130 felett van, s a kreativitás mértéke legalább átlagos (8 éves korig a hangsúly a nonverbális képességeken van)
- Az értelmi képességek szintje 120 felett van, s a kreativitás mértéke átlagon felüli
- Óvodás korú gyermek esetében a gyermek nonverbális tesztekben

mért mentális kora iskolába lépéskor legalább 7 év 10 hónaposnak feleljen meg.

Mindezen kritériumok mellett a gyermek szociabilitása nem lehet túlságosan átlag alatti.

Emellett a tehetséges gyerekekre jellemző, hogy egy vagy több kognitív területen jóval meghaladják kortársaikat, korán – már óvodás korban – megtanulnak olvasni, illetve számolni. Jó az emlékezőképességük, könnyen és gyorsan tanulnak. Aktivitás, motiváltság, új dolgok megismerése iránti vágy, széles érdeklődési kör jellemzi őket. Bizonyos dolgok már-már megszállottan foglalkoztatják őket, s ezeknek sok időt szentelnek. Korukhoz képest szokatlan kérdéseket tesznek fel, eltérnek az átlagtól. Gazdag a szókincsük, önállóak, van saját véleményük, jól tudnak érvelni. Kritikusak nemcsak önmagukkal, hanem a felnőttekkel, tanítóikkal szemben is. Mindezek mellett viszont nehezebben alkalmazkodnak, figyelmetlenebbek, esetleg hiperaktívak, ezért gyakran problémás gyerekként tartják őket számon. A kitűnő értelmi képességeik mellett sokszor fejletlen lehet a grafomotorikájuk vagy más részképességük. Gyakran társulhat az átlagon felüli képességekhez dislexia, diszgráfia, szomatikus vagy pszichikus fejlődési zavar. Természetesen nem mindegyik felsorolt tulajdonság jellemző minden tehetséges gyerekre, nagy egyéni eltérések mutatkozhatnak.

A tehetséges gyerekek oktatásának formái

A diagnosztikus vizsgálatok eredményei és egyéb körülmények mérlegelése alapján a szülőkkel konzultálva a pszichológus javaslatot tesz a tanuló számára legmegfelelőbb oktatási formára, amely lehet szegregált – a tehetséges gyermekek iskolájában vagy a számukra létrehozott osztályokban, illetve hagyományos iskolai oktatás keretében, integráció formájában –, egyéni tanterv alapján. Ezek a formák a gyakorlatban rugalmasan változhatnak, kombinálódhatnak. Pl. egy normál osztályban integrált tehetséges gyerek bizonyos órákat magasabb évfolyam osztályában látogat. A pedagógus munkáját gyógypedagógus, iskolai pszichológus vagy a tehetségek oktatására specializálódott pedagógus segítheti. Integrált oktatásnál alapvető elvárás a pedagógiai-pszichológiai tanácsadók szakembe-

reivel való folyamatos kapcsolattartás és konzultáció. Ők segítséget nyújtanak az egyéni oktatási-nevelési tervek kidolgozásában, figyelemmel kísérik a tehetséges tanulók fejlődését, és elvégzik a szükséges rediagnosztikus vizsgálatokat.

Az integrált oktatási forma általában kisiskolás korban ajánlott, mivel jobb feltételeket nyújt a tehetséges gyerekek kedvező szociális fejlődéséhez. A tehetséges gyerekek képességeinek fejlesztése a tananyag gazdagításával, bővítésével, plusz tantárgyak beiktatásával, szakköri tevékenységekkel érhető el.

A tehetségek külön osztályokban, illetve iskolákban való oktatása egyszerűbb, mert azonos módszerek alkalmazhatók, viszont itt is figyelembe kell venni az egyéni sajátosságokat. Az ilyen osztályokban a tanulók előrehaladása gyorsabb lehet, de fenn áll a veszély, hogy szociális képességeik nem fejlődnek megfelelően, kedvezőtlen versenyszellem, rivalizálás alakul ki a tanulók közt.

A magyar tannyelvű iskolák körében a tehetség gondozás leggyakoribb terepeként leginkább a specializált osztályok jelentek meg (nyelvi, matematikai, sport, zenei). Jellemző továbbá a szakköri munkán belüli tehetség kibontás, illetve a magyarországi Magyar Géniusztehetség gondozó há-

lózat Tehetségpontjainak segítő tevékenysége is.

Szlovákiában több állami és magániskola is működik, melyekben tehetséges gyerekek oktatása folyik. Ilyen a fővárosban található Tehetségközpont (Centrum nadania – Karlova Ves), a J. Laznibatová által alapított Tehetséges Gyerekek Alapiskolája és Gimnáziuma (Škola pre mimoriadne nadané deti a gymnázium – Teplická), a Kiemelt Intellektusú Gyerekek Magániskolája (Súkromná základná škola pre intelektovo nadané – Bratislava).

Tény, hogy a tehetségek fejlesztésében kulcsfontosságú szerepük van az iskoláknak. Reméljük, hogy a rájuk bízott talentumokat nem hagyják elveszni, s mindehhez a jövőben a megfelelő anyagi és szakmai támogatást is megkapják.

FORRÁSOK:

- www.vudpap.sk – Metodické materiály k výchove a vzdelávaniu žiakov s nadaním
- www.minedu.sk – Ministerstvo školstva SR
- www.centrumnadanania.sk
- www.smnd.sk – Škola pre mimoriadne nadané deti
- www.laznibatova.sk
- Dr. Czeizel Endre: Tehetség – talentum (2015)
- Dr. Duró Zsuzsa: Tehetségfejlesztésről „dióhéjban“ (2011)
- V. Fořtík – J. Fořtíková: Nadané dítě a rozvoj jeho schopnosti